

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра цивільно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

«31» *серпня* 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)

галузь знань - 08 Право

спеціальність - 081 Право

освітня програма - Право

вид дисципліни - обов'язкова

факультет - юридичний

2023 / 2024 навчальний рік

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Екологічне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є підготовка фахівців, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їхній професійній діяльності знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних завдань в галузі екологічного права; здібних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних екологічних відносинах, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких загальних та професійних компетентностей:

ЗК2 – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК3 – знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

ЗК11 - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК 15 - прагнення до збереження навколишнього середовища.

СК3 - повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК8 - знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права;

СК11 – здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти;

СК13 - здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності

1.3. Кількість кредитів – 3 кредити

1.4. Загальна кількість годин - 90 години

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
32 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Самостійна робота, у тому числі	
42 год.	80 год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН 19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.

ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

ПРН 21. Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

ПРН 22. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальна частина екологічного права

Тема № 1. Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права. Система та джерела екологічного права

При підготовці до занять з даної теми слід з'ясувати які суспільні відносини входять до предмету екологічного права, визначитись з їх різновидами та засвоїти в чому полягає їх специфічність, визначитись з колом об'єктів та суб'єктів екологічного права. Потрібно засвоїти поняття екологічного права, зрозуміти які з методів правового регулювання та правових режимів більш притаманні екологічному праву. Необхідно розібратися з змістом основних принципів екологічного права, та дати пояснення, що до їх суті. Розглядаючи систему екологічного права, потрібно дати характеристику її елементів, в тому числі як навчальної дисципліни та науки. Вивчаючи джерела екологічного права необхідно засвоїти їх види та класифікацію, доцільно звернути увагу на існування таких видів джерел, як договір, судовий прецедент та звичай.

Тема № 2. Право власності на природні ресурси

Під час вивчення теми потрібно засвоїти поняття права власності на природні ресурси, визначитись що впливає на специфіку правового регулювання цього інституту, в чому полягає його відмінність від регулювання права власності в цивільному праві. Необхідно з'ясувати зміст права власності на природні ресурси. Особливої уваги заслуговують конституційні засади права власності на природні ресурси. Розглядаючи питання суб'єктів та об'єктів права власності необхідно ознайомитися із змістом відповідних статей природоресурсових кодексів та законів. Слід розібратися в сутності права власності Українського народу на природні ресурси, державної, комунальної та приватної форми права власності на природні об'єкти.

Тема № 3. Управління в галузі екологічних відносин

Поняття державного управління в галузі екологічних відносин, його мета та функції. Система органів державного управління в галузі екологічних відносин.

Громадське управління в екологічних відносинах. Моніторинг навколишнього природного середовища. Облік в галузі екологічних відносин. Екологічне інформаційне забезпечення. Екологічна експертиза. Стандартизація і нормування в галузі екологічних відносин. Лімітування та ліцензування в екологічній галузі. Екологічний контроль.

Розділ 2. Спеціальна частина екологічного права

Тема № 4. Правове регулювання використання та охорона земель

Вивчаючи тему потрібно з'ясувати особливості землі як об'єкта екологічних відносин. Зрозуміти різницю між поняттями: земля, земельна ділянка та права на землю. Бути в змозі перелічити основні законодавчі акти, щодо охорони та використання земель. Засвоїти поняття права власності на землю; права та обов'язки власників земельних ділянок. Визначити види використання землі на праві користування та на підставі інших речових прав дати їх характеристику. Дати поняття охорони земель та перелічити систему заходів у галузі охорони земель.

Тема № 5. Правове регулювання використання та охорони вод

У процесі вивчення теми слід звернути увагу на такі питання: водний фонд та водний об'єкт і їх різновиди; система законодавства що до використання та охорони вод, співвідношення водного та іншого природоресурсового законодавства; поняття, види та суб'єкти водокористування; складові системи стандартизації і нормування в галузі використання і охорони вод; засвоїти поняття охорони вод та систему заходів водоохорони.

Тема № 6. Правове регулювання використання та охорони надр

У ході занять за даною темою необхідно зосередити увагу на поглибленому засвоєнні таких основних питань: надра як об'єкт екологічних відносин, з'ясувати різницю понять державний фонд надр, корисні копалини, гірничі відносини; ознайомитися з основними нормативними актами законодавства щодо використання та охорони надр; засвоїти поняття використання надр та визначити його види; порядок надання надр у користування; суб'єкти надрокористування їх права та обов'язки, припинення права користування надрами; здійснення заходів по охороні надр.

Тема № 7. Правове регулювання використання та охорони лісів

При підготовці до занять необхідно звернути увагу на наступні питання: вивчити та розуміти різницю між поняттями ліс, лісові відносини, лісовий фонд, лісова ділянка, лісові ресурси; система законодавства щодо використання та охорони лісів та її зв'язок з іншим природоресурсовим законодавством; розібратися в регулюванні використання лісів на підставі права власності, права користування та права лісового сервітуту; засвоїти основні заходи по охороні лісів.

Тема № 8. Правове регулювання використання і охорони тваринного світу

Тваринний світ як об'єкт екологічних відносин. Система законодавства щодо використання та охорони тваринного світу. Право власності на об'єкти тваринного світу. Використання об'єктів тваринного світу та його види. Мисливство. Рибальство. Використання об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях. Використання корисних властивостей життєдіяльності тварин та отримання продуктів їх життєдіяльності. Добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі. Охорона тваринного світу.

Тема № 9. Екологічна мережа України

Вивчаючи тему необхідно засвоїти поняття екологічної мережі, розрізнити призначення ключових, сполучних, буферних та відновлюваних територій; засвоїти

класифікацію структурних елементів екомережі; бути в змозі перелічити основні нормативно-правові акти що регулюють питання екомережі; визначити права та обов'язки власників та користувачів об'єктів екомережі; говорячи про засоби забезпечення формування, збереження та використання екологічної мереж необхідно перелічити види органів державного управління в цій сфері та визначити основні завдання координаційних рад; окреслити що передбачає проектування екомережі та які бувають схеми її формування; дати визначення поняття природно-заповідного фонду його склад та режим; визначитись які існують форми власності на ПЗФ та види його використання; засвоїти правовий режим окремих територій та об'єктів ПЗФ; окреслити суб'єктів, що здійснюють охорону ПЗФ та визначити права працівників служб державної охорони; зрозуміти різницю між курортами та лікувально-оздоровчими зонами, види курортів та порядок їх оголошення; дати визначення рекреаційної зони та перелічити види земель рекреаційного призначення; хто займається веденням Червоної та Зеленої книги об'єкти якої форми власності можуть до них заноситися.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальна частина екологічного права												
Тема 1. Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права. Система та джерела екологічного права.	10	3	2			5	9	1				8
Тема 2. Право власності на природні ресурси та право природокористування	10	3	2			5	11	1				10
Тема 3. Управління в галузі екологічних відносин	10	3	2			5	9	1				8
Тема 4. Правове регулювання використання та охорони земель	10	3	2			5	11	1	2			8
Разом за розділом 1	40	12	8			20	40	4	2			34
Розділ 2. Спеціальна частина екологічного права												
Тема 5. Правове регулювання використання та охорони вод	12	4	2			4	11	1	2			8
Тема 6. Правове регулювання використання та охорони надр	12	4	2			4	9	1				8
Тема 7. Правове регулювання використання та охорони лісів	12	4	2			4	8					8
Тема 8. Правове регулювання охорони та використання тваринного світу	9	4	1			4	8					8
Тема 9. Екологічна мережа України	11	4	1			6	14					14
Разом за розділом 2	50	20	8			22	50	4	2			46
Усього годин	90	32	16			42	90	6	4			80

4. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин (денна/заочна) форми
1.	Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права. Система та джерела екологічного права	2
2.	Право власності на природні ресурси	2
3.	Управління в галузі екологічних відносин	2
4.	Правове регулювання використання та охорони земель	2/2
5.	Правове регулювання використання та охорони вод	2/2
6.	Правове регулювання використання та охорони надр	2
7.	Правове регулювання використання та охорони лісів	2
8.	Правове регулювання охорони та використання тваринного світу та Екологічна мережа України	1+1
	Разом	16/4

5. Завдання для самостійної роботи

№ п/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна/заочна) форми
1.	Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права. Система та джерела екологічного права (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/ 8
2.	Право власності на природні ресурси (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/10
3.	Управління в галузі екологічних відносин (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/8
4.	Правове регулювання використання та охорони земель (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/8
5.	Правове регулювання використання та охорони вод (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
6.	Правове регулювання використання та охорони надр (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
7.	Правове регулювання використання та охорони лісів (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
8.	Правове регулювання охорони та використання тваринного світу (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
9.	Екологічна мережа України (опрацювання додаткової літератури за темою)	6/14
	Разом	42/80

6. Індивідуальні завдання

Робочим навчальним планом не передбачені.

7. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються три групи методів навчання:

- словесні – описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, інструктаж щодо особливостей застосування окремих норм, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо;
- наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків (за наявності);

3. практичні – формування вмінь і навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять.

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод

8. Методи контролю

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі методи оцінювання знань та умінь:

- поточний контроль (оцінювання усних і письмових відповідей на практичних заняттях, поточне тестування);
- контрольна робота (проводиться у вигляді письмових завдань);
- підсумковий контроль (залік).

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо.

Контрольна робота з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку. Семестровий залік - форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Заліки складаються за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою.

Студента допускають до складання семестрового підсумкового контролю за умови набрання ним мінімум 10 балів. Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні заліку з навчальної дисципліни, складає 40. Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Список питань для підсумкового контролю

1. Предмет екологічного права, об'єкти і суб'єкти екологічного права
2. Поняття екологічного права
3. Методи регулювання в екологічному праві
4. Принципи екологічного права
5. Система екологічного права
6. Поняття і види джерел екологічного права
7. Конституція України – основа екологічного права
8. Закони та підзаконні акти в системі джерел екологічного права
9. Договір як джерело екологічного права
10. Судовий прецедент та звичай як форма офіційного вираження та закріплення правових норм
11. Поняття права власності на природні ресурси його зміст та специфіка
12. Конституційні засади права власності на природні ресурси
13. Суб'єкти права власності на природні ресурси
14. Право власності Українського народу на природні ресурси
15. Суб'єкти прав державної та комунальної власності на природні ресурси
16. Суб'єкти права приватної власності на природні ресурси

17. Об'єкти права державної, комунальної та приватної власності на природні ресурси
18. Поняття державного управління в галузі екологічних відносин, його мета та функції
19. Система органів державного управління в галузі екологічних відносин
20. Громадське управління в екологічних відносинах
21. Моніторинг навколишнього природного середовища
22. Облік в галузі екологічних відносин
23. Екологічне інформаційне забезпечення
24. Екологічна експертиза
25. Стандартизація і нормування в галузі екологічних відносин
26. Лімітування та ліцензування в екологічній галузі
27. Екологічний контроль
28. Земля як об'єкт екологічних відносин
29. Використання землі на праві власності
30. Використання землі на праві користування
31. Використання землі на підставі інших речових прав
32. Охорона земель
33. Води як об'єкт екологічних відносин
34. Поняття водокористування та його види
35. Суб'єкти водокористування їх права та обов'язки
36. Стандартизації і нормування в галузі використання і охорони вод
37. Поняття охорони вод та система заходів водоохорони
38. Водоохоронні зони та зони санітарної охорони
39. Здійснення заходів по охороні вод від забруднення, засмічення і вичерпання
40. Запобігання шкідливим діям вод та аваріям на водних об'єктах і ліквідація їх наслідків
41. Надра як об'єкт екологічних відносин
42. Поняття використання надр та його види
43. Порядок надання надр у користування
44. Суб'єкти надрокористування їх права та обов'язки, припинення права користування надрами
45. Користування надрами для їх геологічного вивчення
46. Користування надрами для видобування корисних копалин та для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин
47. Здійснення заходів по охороні надр
48. Ліси як об'єкт екологічних відносин
49. Поняття використання лісів та його види
50. Використання лісів на праві власності
51. Використання лісів на праві користування
52. Лісові сервітути
53. Використання лісових ресурсів
54. Здійснення заходів по охороні лісів
55. Атмосферне повітря як об'єкт екологічних відносин
56. Нормативи в галузі охорони атмосферного повітря
57. Регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарних джерел та рівнів впливу фізичних та біологічних факторів
58. Регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат
59. Регулювання викидів пересувних засобів і установок та впливу їх фізичних факторів
60. Охорона атмосферного повітря під час застосування пестицидів та агрохімікатів; видобування надр та проведення вибухових робіт; охорона від забруднення відходами
61. Відвернення і зниження шуму
62. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного

повітря

63. Охорона атмосферного повітря при проектуванні, будівництві та реконструкції підприємств та інших об'єктів

64. Рослинний світ як об'єкт екологічних відносин

65. Загальне використання природних рослинних ресурсів

66. Спеціальне використання природних рослинних ресурсів

67. Ліміти та збір за використання рослинних ресурсів

68. Використання природних рослинних ресурсів з господарською метою

69. Використання природних рослинних ресурсів з іншою (не господарською) метою

70. Охорона рослинного світу

71. Інтродукція, акліматизація та селекція рослин; ботанічні колекції

72. Тваринний світ як об'єкт екологічних відносин

73. Право власності на об'єкти тваринного світу

74. Використання об'єктів тваринного світу та його види

75. Мисливство

76. Рибальство

77. Використання об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях

78. Використання корисних властивостей життєдіяльності тварин та отримання продуктів їх життєдіяльності

79. Добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі

80. Охорона тваринного світу

81. Поняття та складові елементи екологічної мережі

82. Право власності на об'єкти екомережі

83. Засоби забезпечення формування, збереження та використання екологічної мережі

84. Планування екомережі

85. Схеми формування екомережі

86. Поняття природно-заповідного фонду його склад та режим

87. Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду та види їх використання

88. Режим природних заповідників

89. Режим біосферних заповідників

90. Режим національних природних парків

91. Режим регіональних ландшафтних парків

92. Режим пам'яток природи та заповідних урочищ

93. Режим зоологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва

94. Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду

95. Курорти та лікувально-оздоровчі зони

96. Рекреаційні зони

97. Червона та Зелена книги

98. Поняття екологічної безпеки

99. Загрози національній екологічній безпеці України

100. Об'єкти та діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку

101. Конституційні засади забезпечення екологічної безпеки

102. Види заходів забезпечення екологічної безпеки

103. Забезпечення радіаційної безпеки

104. Забезпечення біологічної безпеки

105. Поняття економіко-правового механізму в екологічному праві та види економічних заходів

106. Фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища

107. Поняття та види зборів за спеціальне використання природних ресурсів

108. Плата за землю

109. Збір за використання лісових ресурсів
110. Збори за спеціальне водокористування
111. Плата за користування надрами
112. Збір за спеціальне використання об'єктів тваринного світу
113. Збори за забруднення навколишнього природного середовища та за погіршення якості природних ресурсів
114. Економічне стимулювання в екологічній сфері
115. Екологічне страхування та екологічний аудит
116. Поняття надзвичайної екологічної ситуації і її види
117. Надзвичайні ситуації державного та регіонального рівнів
118. Надзвичайні ситуації місцевого та об'єктового рівнів
119. Порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації
120. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації
121. Поняття та види відходів
122. Принципи і напрями державної політики у сфері поводження з відходами
123. Державне регулювання безпеки у сфері поводження з радіоактивними відходами
124. Підстави застосування в Україні норм міжнародного права
125. Принципи міжнародного права навколишнього середовища
126. Органи міжнародного екологічного співробітництва
127. Право навколишнього середовища ЄС
128. Екологічне співробітництво між Україною і ЄС, адаптація законодавства
129. Загальна характеристика екологічних прав людини
130. Право вільного доступу до інформації про стан довкілля
131. Гарантії екологічних прав громадян
132. Захист екологічних прав людини
133. Екологічні обов'язки людини і громадянина
134. Поняття та загальна характеристика юридичної відповідальності за екологічні правопорушення
135. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення
136. Види екологічних правопорушень за які передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність
137. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Разом	Залік	Сума
Розділ 1			Розділ 2						60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8/9	KP			
6	6	6	6	6	6	6	6	12			

Заочна форма навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Разом	Залік	Сума
Розділ 1		Розділ 2		60	40	100
T1-T9		KP				
40		20				

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Загальний підхід к оцінюванню

(семінарських занять, контрольної роботи, заліку):

- найвищий бал з кожної теми під час відповіді на теоретичне питання, якщо його відповідь повна, змістовна, з розкриттям усіх понять та ознак; найвищий бал під час

вирішення письмових завдань, якщо вирішення повне, розгорнуте, письмове з посиланням на джерела права та судову практику;

- середній бал з кожної теми під час відповіді на теоретичне питання, якщо його відповідь неповна, без розкриття деяких понять та ознак; середній бал під час вирішення письмових завдань, якщо вирішення неповне письмове з посиланням на джерела права, але без посилання на судову практику;

- задовільний бал з кожної теми під час відповіді на теоретичне питання, якщо його відповідь неповна, без розкриття основних понять та суттєвих ознак; задовільний бал під час вирішення письмових завдань, якщо вирішення нерозгорнуте письмове без посилання на джерела права та судову практику;

- найнижчий бал з кожної теми під час відповіді на теоретичне питання, якщо відсутня структурована відповідь на запитання; найнижчий бал під час вирішення письмових завдань, якщо письмове вирішення відсутнє.

Критерії оцінювання контрольних та залікових робіт

Контрольні та залікові роботи виконуються у письмовій формі. Контрольна робота складається з 12 (20) тестових завдань, залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має п'ять варіантів відповідей, тільки одне яких є правильним; за кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Критерії оцінювання на практичних заняттях складаються з двох частин: відповіді на теоретичні питання 3 бали та вирішення задач 3 бали.

Критерії оцінювання усної відповіді

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

3 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

2,5 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

2 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

1 бал ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

0,5 бали ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90 – 100	зараховано
70-89	зараховано
50-69	зараховано
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Правові акти:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

3. Господарський процесуальний кодекс України від 6.11.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

4. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

5. Кодекс законів про працю України, затверджений Законом від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. Редакція від 16.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Редакція від 30.12.2020 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Редакція від 01.01.2021 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. Порядок і правила проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 р. № 590. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2003-%D0%BF#Text>

10. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

11. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2.03.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Про оренду землі: Закон України від 6.10.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

13. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6.02.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

14. Про бджільництво: Закон України від 22.02.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14#Text>

15. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
16. Водний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Закон України «Про відходи» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>
19. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
20. Закон України «Про землеустрій» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

Підручники, навчальні посібники:

1. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посіб. / О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. Харків, 2017. 384 с.
2. Середницька І.А. Екологічне право (в схемах) Альбом схем: наочний посібник / І. А. Середницька. Одеса: ОДУВС, 2016. 81с.
3. Екологічне право в запитаннях та відповідях: навч. посіб. / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2017. 208 с.
4. Екологічне право України: навчальний посібник для студентів вищих юридичних навчальних закладів із спеціальності «Правознавство» / за ред. проф. Курила В. І. Одеса, 2014. 722 с.

Допоміжна література

1. Природоресурсове право України / за ред. к.ю.н. І.І. Каракаша. К.: Істина, 2005 р.
2. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу. К., 2006.
3. Разметаєв С.В. Право власності на природні ресурси України. Х.,1999.
4. Домашенко М.В., Рубанік В.Є. Власність і право власності. Харків, 2002.
5. Збірник: Законодавство України про довкілля в двох томах. Х., Одіссей, 2006.
6. Земельне право України: підручник / за ред. докт. юрид. наук М.В. Шульги. К.: «Юрінком Інтер». 2004.
7. Земельний Кодекс України: коментар / за ред. проф. А.П. Гетьмана та проф. М.В. Шульги «Одіссей». Х., 2006.
8. Земельний Кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. В.І. Семчика. К., 2003.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Електронно-цифрова бібліотека Європейського патентного відомства <http://www.ep.espacenet.com> або <http://www.european-patent-office.org>.
2. Сайт Верховної Ради України www.zakon1.rada.gov.ua.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського www.nbuv.gov.ua
4. Київська центральна міська публічна бібліотека ім. Лесі Українки <http://lucl.lucl.kiev.ua>
5. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна <http://www.univer.kharkov.ua>
6. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка <http://korolenko.kharkov.com>